

การศึกษาวิเคราะห์ดนตรีพิธีแต่งงานในฐานะที่เป็นมรดกร่วม
ระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา
THE STUDY ANALYZE THE MUSICAL CEREMONY SHANKAR (KHMER
WEDDING CEREMONY) AS A SHARED HERITAGE BETWEEN THAILAND AND
CAMBODIA

พิภช สอนโย*
Phiphat Sornyai*

สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Department of Thai Music, College of Music, Mahasarakham University

บทคัดย่อ

การศึกษาวิเคราะห์ดนตรีพิธีแต่งงานในฐานะที่เป็นมรดกร่วมระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา มีจุดมุ่งหมาย คือ 1) ศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงในพิธีแต่งงาน ประเทศไทย 2) ศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ในพิธีแต่งงาน ประเทศกัมพูชา และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ดนตรีในพิธีแต่งงาน ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicology) จากข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ มีขอบเขตด้านพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย และจังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาดนตรีที่ประกอบพิธีแต่งงานแบบดั้งเดิม ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษา ตอนที่ 1 ผลการศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงในพิธีแต่งงาน ประเทศไทย พบว่าวงดนตรีที่ใช้เป็นวงกันตรึม มีเครื่องดนตรีประกอบ ปี่อ้อ 1 เล้า, ทรัวกลาง 1 คัน, โทน 2 ใบ, ฉิ่ง 1 คู่, ฉาบ 1 คู่, และนักร้องการปรับเสียงเครื่องดนตรีไม่มี

* ผู้ประสานงาน: พิภช สอนโย
อีเมล: phiphat.sornyai@gmail.com

ระดับเสียงที่แน่นอนแต่ใช้ปี่อ้อเป็นหลักในการเทียบเสียง บทเพลงที่สำคัญประกอบพิธีแซนการ์ จำนวน 8 บทเพลง แต่ละบทมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียว ใช้บันไดเสียง 5 เสียง (Pentatonic Scale) ที่ใกล้เคียงกับ เร ไมเนอร์ (D minor) ระดับเสียงที่ต่ำสุดคือเสียง เร และเสียงสูงสุดคือเสียง เร สูง มีการเคลื่อนที่ทำนองขึ้นลงตามบันไดเสียง ประดับและตกแต่งทำนองด้วยการเอื้อนเสียงของเครื่องดนตรีดำเนินทำนองและการขับร้อง มีการซ้ำทำนองและแปรทำนอง ใช้จังหวะฉิ่งสองชั้นและชั้นเดียว อัตราจังหวะ 2/4 ความเร็วตั้งแต่ 40-80 จังหวะต่อนาที มีการใช้จังหวะอิสระแบบการเกริ่น (Non tempo) 2 บทเพลง บทร้องใช้ภาษาเขมร ตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ในพิธีแซนการ์ ประเทศกัมพูชา พบว่าวงดนตรีที่ใช้เป็นวงการ์ มีเครื่องดนตรีประกอบ ปี่อ้อ 1 เล้า, ตรีฆัมเมร์ 1 คัน, กระจับปี่ 1 คัน, พิณน้ำเต้า 1 คัน, ตรีอู้ 1 คัน, โทน 2 ใบ, ฉิ่ง 1 คู่, และนักร้อง การปรับเสียงเครื่องดนตรีไม่มีระดับเสียงที่แน่นอนแต่ใช้ปี่อ้อเป็นหลักในการเทียบเสียง บทเพลงที่สำคัญประกอบพิธีแซนการ์ จำนวน 12 บทเพลง แต่ละบทมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียว ใช้บันไดเสียง 5 เสียง (Pentatonic Scale) ที่ใกล้เคียงกับ ฟา ไมเนอร์ (F minor) ระดับเสียงที่ต่ำสุด คือ เสียง ฟา และเสียงสูงสุดคือเสียง ฟา สูง มีการเคลื่อนที่ทำนองขึ้นลงตามบันไดเสียง ประดับและตกแต่งทำนองด้วยการเอื้อนเสียงของเครื่องดนตรีดำเนินทำนองและการขับร้อง มีการซ้ำทำนองและแปรทำนอง ใช้จังหวะฉิ่งสามชั้นและชั้นเดียว อัตราจังหวะ 2/4 ความเร็วตั้งแต่ 60-100 จังหวะต่อนาที บทร้องใช้ภาษาเขมร และตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ดนตรีในพิธีแซนการ์ ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา พบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้มีลักษณะใกล้เคียงกัน 3 ประการ คือ 1) เครื่องดนตรี เช่น ปี่อ้อ ตรีฆัมเมร์กับตรีอู้ โทนกันตรึมของไทยกับสกลของกัมพูชา 2) ลักษณะทำนอง การตกแต่งและประดับทำนองด้วยวิธีการเอื้อนเสียงของเครื่องดนตรี ใช้บันไดเสียง 5 เสียง (Pentatonic Scale) 3) วิธีการบรรเลง ระดับเสียงไม่แน่นอน การใช้ภาษาในบทขับร้องเป็นภาษาเขมร

คำสำคัญ: ดนตรีพิธีกรรม, พิธีแต่งงานเขมร, มรดกร่วมทางวัฒนธรรม

Abstract

The purposes of the current study were 1) to study components of music in Shankar ceremony in Thailand, 2) to study components of music in Shankar ceremony, and 3) investigate relationships between components of music in the Shankar ceremony in both countries. The study was designed in qualitative approach. Ethnomusicology was employed as the method of the study. The data were gained by field study using observation, interview, and analysis of data in the processes of data collection. The areas of study were in Surin province, Thailand and Siem Reab province, Cambodia. Scope of content was the investigation of music in traditional ceremonies.

The results of the study were as follows. In the first phase 1 of the study, the analysis of music components in Shankar ceremony in Thailand showed that Kantrum – the traditional bands playing Khmer-Isan music, were the main group hired to play the music. The music instruments were a “Pi Or” (a traditional flute), a “Trua Klang” (a traditional fiddle of Khmer culture), 2 “Tones” (traditional percussions), “Ching” a pair of small cup-shaped cymbals, a pair of cymbal, and vocalists. There was no standardized sound scale found, but “Pi Or” used in scaling 8 songs were found in Shankar ceremony, and only one melody was found using the pentatonic scale that was similar to D Major scale with D revealing the lowest pitch and D in 2 octaves in the same scale for the highest pitch. The rhythm of songs was played along with musica ficta with playing and singing techniques showing drawing out of the notes. The repetition of melody was found. The rhythm was controlled by the small cup-shaped cymbals played in single and double time signature. Time signature was found at 2/4. Tempo was at 40-80 BPM. 2 of the songs were found to use nun tempo technique. The lyrics were being sung in Khmer. In Phase 2, the study aimed to investigate the music components in Shankar ceremony in Cambodia. The result of the study showed that Kar bands- traditional bands in Khmer culture,

were the main group in the ceremony. The instruments used in the performances were a “Pi Or”, a “Trua Khmer” (traditional Khmer fiddle with three strings), “Krajab Pi” (traditional Khmer lute with two strings), “Pin Namtoa” (Traditional string instrument having the Monila -like body), a “Trua Au” (A traditional fiddle), 2 “Tones”, a pair of “Ching” (small cup-shaped cymbals), and vocalists. Pi Or was used as the scale standard as there was no standardized scaling found. 12 songs mainly used in the performances. One main melody was found in pentatonic scale which was similar to F minor scale with F revealing the lowest pitch and F in 2 octaves in the same scale for the highest pitch. The rhythm of songs was played along with musica ficta with playing and singing techniques showing drawing out of the notes Repetition of melodic plays and signings were found. The rhythm was controlled by the small cup-shaped cymbals played in single and triple time signature. Time signature was found at 2/4. Tempo was at 60-100 BPM. The lyrics were being sung in Khmer. In phase 3, relationships between music components in Shankar ceremony in Thailand and Cambodia were studied. The result showed that 3 components including 1) the uses of instruments such as Pi Or, Truas, and Tones, Notes drawing techniques in both melodic plays and singing within pentatonic scale were, and 3) melodic plays and singing in terms of non-standardized tuning system, and used Khmer language for sing lyrics.

Keywords: Ceremony Music, Khmer Wedding Ceremony, A Shared Culture Heritage

บทนำ

วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม และวิถีทางการค้นหาความสงบสุขของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็ย่อมมีความแตกต่างกัน การให้ความสำคัญและคุณค่ากับความเชื่อและพิธีกรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ ถ้าหากความเชื่อและพิธีกรรมนั้นสามารถสนองต่อความต้องการของบุคคลหรือชุมชนได้ พิธีกรรมนั้นก็จะมีคุณค่ามีความสำคัญ และมีการสืบทอดถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง จากคุณค่าเหล่านี้จึงทำให้มีการสืบทอดรักษาคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ถ้าหากความเชื่อและพิธีกรรมนั้นไม่สามารถสนองต่อความต้องการได้ ความเชื่อและพิธีกรรมนั้นก็อาจจะสูญหายหรือถูกยกเลิก หรือมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและยุคสมัย (เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, มนูญญา นาคสิงห์ทอง และจิพร อินทรประพงค์, 2550: 1)

พิธีแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อยู่ในภาคอีสานก็มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างและเด่นชัดน่าสนใจ ทั้งยังได้สืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งพิธีแต่งงานในวัฒนธรรมเขมร เรียกว่า พิธีแซนการ (อังฉรา ภาณุรัตน์, เครือจิต ศรีบุญนาท, และวิลาสินี ศรีนุเคราะห์, 2537) พิธีแต่งงานของชาวไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นงานศึกษาทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าแก่การศึกษา เพราะแต่ละขั้นตอน เป็นพิธีที่ซับซ้อนเป็นไปอย่างมีระบบ แผงไว้ซึ่งคุณธรรม เน้นคำสอนให้รักมั่นในคู่ครอง ในพิธียังมีดนตรีประกอบแต่ละขั้นตอน ทำให้พิธีมีความสมบูรณ์ นับเป็นคุณค่าทางศิลปะท้องถิ่นที่ควรศึกษาและสืบทอด

ดนตรีในพิธีแต่งงานของวัฒนธรรมเขมรนิยมใช้วงกันตรึมบรรเลงประกอบพิธีโดยตลอด พบในภาคอีสานของไทยบริเวณจังหวัดบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์ บทเพลงที่ใช้บรรเลงเรียกโดยรวมว่า “เพลงการ” หรือ “กันตรึมแซนการ” บางที่เรียก “ประมการแซน” การบรรเลงนั้นมิได้กำหนดจำนวนเพลงตายตัวเนื่องจากพิธีจะมีความยืดหยุ่น ขึ้นอยู่กับพิธีการนั้นจะยืดเยื้อหรือกระชับเพียงใด ทั้งนี้นักดนตรีสามารถเลือกบรรเลงให้เหมาะสม แต่ก็กำหนดเพลงสำหรับขั้นตอนบางขั้นตอนในพิธีที่สำคัญ การใช้วงกันตรึมบรรเลงในพิธีแต่งงานของคนไทยเขมรพบมากในการแต่งงานของชาวสุรินทร์ ซึ่งแต่เดิมถือว่างานแต่งงานจะสมบูรณ์จะต้องมีดนตรีบรรเลงประกอบแต่ละขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ ในอดีตเป็นเงื่อนไขของการแต่งงานของฝ่ายหญิง ถ้าเจ้าบ่าวไม่จัดหาวงกันตรึมมาบรรเลงก็จะไม่ยกลูกสาวให้ (อังฉรา ภาณุรัตน์และคณะ, 2537)

วัฒนธรรมการแต่งงานของชาติพันธุ์เขมรที่เรียกว่า “แซนการ์” ในประเทศไทยมีความสอดคล้องกับพิธีแต่งงานในประเทศกัมพูชาโดยเรียกพิธีแต่งงานคล้ายกันว่า “พิธีการ” ซึ่งความสอดคล้องนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของพิธีแต่งงานระหว่างเขมรในประเทศไทยกับเขมรในประเทศกัมพูชา จากชื่อเรียกของพิธีที่สอดคล้องกันในเบื้องต้น จึงเป็นที่มาของการวิจัย จากสภาพสังคมและวัฒนธรรมชาวกัมพูชาให้ความสำคัญกับดนตรีในพิธีแต่งงานเป็นอย่างมาก ทุกพิธีแต่งงานจะต้องนำวงดนตรีมาบรรเลงในพิธีแต่งงาน คนกัมพูชาเรียกววงดนตรีนี้ว่า “วงการ์” ทั้งยังเรียกบทเพลงที่บรรเลงทั้งหมดโดยรวมว่า “เพลงการ์” ซึ่งมีการบรรเลงประกอบพิธีอยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในดนตรีบทเพลงและบทร้องในพิธีแซนการ์ ประเทศกัมพูชา มีความสอดคล้องสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม มีความเหมือนหรือแตกต่างกับวัฒนธรรมการแต่งงานเขมรในประเทศไทยอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงที่ในพิธีแซนการ์ประเทศไทย
2. ศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงที่ในพิธีแซนการ์ประเทศกัมพูชา
3. ศึกษาความสัมพันธ์ดนตรีในพิธีแซนการ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ด้านแนวคิด ทฤษฎี และประมวลผลเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conception framework) ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีเชิงชาติพันธุ์วรรณา ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ผูกกับหลักการทางมานุษยวิทยาเชิงวิพากษ์ เป็นแนวทางในการศึกษาวัฒนธรรมและดนตรีพิธีกรรม รวมทั้งหลักการวิเคราะห์ดนตรี เพื่อศึกษาดนตรีในพิธีแซนการ์ประเทศไทย ดนตรีในพิธีการประเทศกัมพูชา และความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีในพิธีแซนการ์ ประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ศึกษาได้แก่ ประชากรที่เป็นคนไทยชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์ และคนกัมพูชาในจังหวัดเสียมเรียบ (Siem Reab) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากวงดนตรีที่บรรเลงประกอบพิธีแต่งงานอย่างโบราณ ดังนี้ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประกอบด้วย 1) นักดนตรีอาวุโส 2) ผู้นำชุมชน 3) นักวิชาการ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) หัวหน้าวงดนตรี สมาชิกในวงดนตรี และกลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มีทั้งหมด 3 ชุด สำหรับใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview Guide) แบบสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้สำหรับสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน และเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม โดยดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และการตีความโดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ (สุภางค์ จันทวานิช. 2546: 69–88) ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีเชิงชาติพันธุ์วรรณา ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ใช้ในการวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับวงดนตรีและวงการ์ ผวนกับแนวคิดด้านดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnomusicology) ของ สุกรี เจริญสุข (2530) แล้วจึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ประกอบด้วยโน้ตเพลง และภาพประกอบ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา ตอนที่ 1 ผลการศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงในพิธีแซนการ์ ประเทศไทย พบว่ามีการใช้วงกันตรึมบรรเลงในพิธีแซนการ์มาตั้งแต่อดีต โดยมีเครื่องดนตรีประกอบดังนี้ ปี่อ้อ 1 เล้า, ด้รวกลาง 1 คัน, โทน(สกรวล) 2 ใบ, ฉิ่ง 1 คู่, ฉาบ 1 คู่, และนักร้อง มีวิธีการปรับเสียงเครื่องดนตรีไม่แน่นอนแต่ใช้ปี่อ้อเป็นหลักในการเทียบเสียง และระดับเสียงที่ใช้มีความใกล้เคียงกับบันไดเสียงไมเนอร์ (Minor Scale) ระดับเสียงที่ต่ำสุดคือ เสียง เร และเสียงสูงสุด คือ เสียง มี สูง กลุ่มเสียงหลักในทำนองเพลงเป็นลักษณะบันไดเสียง 5 เสียง (Pentatonic Scale) กลุ่มเสียง ฟซล ดัร และ ซลท ร่ม

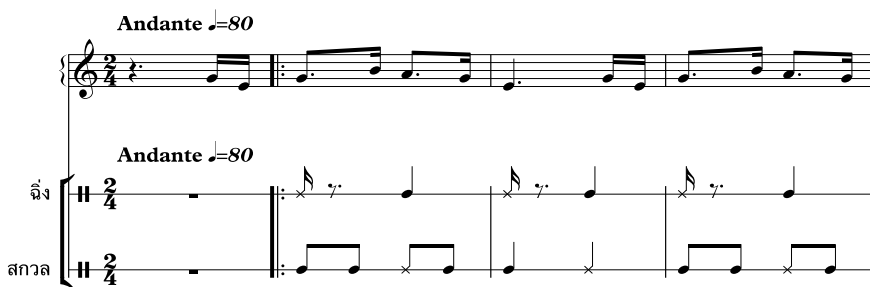
บทเพลงที่สำคัญประกอบพิธีแซนการ์ จำนวน 8 บทเพลง แต่ละบทมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียว มีการเคลื่อนที่ทำนองขึ้นลงตามบันไดเสียง ประดับและตกแต่งทำนองด้วยการเอื้อนเสียงของเครื่องดนตรีดำเนินทำนองและการขับร้อง มีการซ้ำทำนองและแปรทำนองใช้จังหวะฉิ่งสองชั้นและชั้นเดียว อัตราจังหวะ 2/4 ความเร็วตั้งแต่ 40-80 จังหวะต่อนาที มีการใช้จังหวะอิสระแบบการเกริ่น (Nun tempo) 2 บทเพลง บทร้องใช้ภาษาเขมรท้องถิ่นของประเทศไทย

ภาพที่ 1 การไหว้ครูกันตรึมสำหรับพิธีแซนการ์ คณะนาฬียงเมืองสุรินทร์

บทเพลงที่ใช้บรรเลง จำนวน 8 เพลงดังนี้ เพลงที่ 1 บทไหว้ครู ประกอบด้วย 2 เพลง 1 เพลงเกริ่น จังหวะอิสระยึดจากทำนองร้องเป็นหลัก ผู้บรรเลงตรึงกลางและปี่อ้อบรรเลงเคล้าไปกับการขับร้อง ลีลาจังหวะมีความซ้ำแบบสง่างาม ใช้เทคนิคการเอื้อนเสียงให้รู้สึกเข้มข้นของทำนอง คือ เพลงชกาโจลแดง ใช้จังหวะฉิ่งสองชั้น ทั้ง 2 เพลง ใช้กลุ่มเสียง ฟซล ดัร เพลงที่ 2 เพลงจำปาจำปี ใช้บรรเลงเพื่อเตรียมขบวนแห่ขันหมาก ลีลาจังหวะค่อนข้างเร็ว ลีลาทำนองขึ้นลงตามกลุ่มเสียงและจบทำนองตามจังหวะตก กลุ่มเสียงที่ใช้ ชลท ร่ม เพลงที่ 3 เพลงอันซอชแงนบ ใช้บรรเลงประกอบการแห่ขันหมากของเจ้าบ่าว ลีลาจังหวะค่อนข้างเร็วตามจังหวะการเดิน ลีลาทำนองขึ้นลงตามกลุ่มเสียงและจบทำนองตามจังหวะตก กลุ่มเสียงที่ใช้ ชลท ร่ม เพลงที่ 4 เป็นเพลงชุดแสดงความสนุกสนาน ประกอบด้วย 1 เพลงปกา มวน 2 เพลงอายอ้อก 3 ไม่ทราบชื่อเพลง 4 เพลงจะกรับ ใช้บรรเลงหลังจากขบวนแห่เจ้าบ่าวมาถึงบริเวณหน้าบ้านเจ้าสาว ลีลาจังหวะค่อนข้างเร็ว ลีลาทำนองขึ้นลงตามกลุ่มเสียงและจบทำนองตามจังหวะตก กลุ่มเสียงที่ใช้ ชลท ร่ม เพลงที่ 5 เพลงประกม ใช้บรรเลงหลังจากทำขวัญคู่บ่าวสาว ก่อนพิธีจองโด หรือผูกข้อมือ ลีลาทำนองเป็นลักษณะของเพลงเกริ่น จังหวะอิสระ ลีลาจังหวะมีความซ้ำแบบสง่างาม ใช้เทคนิคการเอื้อนเสียงให้รู้สึกเข้มข้นของทำนองเพลง ใช้กลุ่มเสียง ฟซล ดัร เพลงที่ 6 เพลงมังกัวลจองโด ใช้บรรเลงประกอบพิธีผูกข้อมือคู่บ่าวสาวเพื่อความเป็นสิริมงคล ลีลาจังหวะปานกลาง กลุ่มเสียงที่ใช้ ชลท ร่ม เพลงที่ 7 เพลงจิงปรีดิ์ ใช้บรรเลงหลังจากการผูกข้อมือคู่บ่าวสาว เพื่อแสดงความสุขสมหวังในการแต่งงาน ลีลาค่อนข้างช้า ให้ความรู้สึกมีสติและสมาธิในการดำเนินชีวิตให้ปกติและมีความสุขตามแนวทางของชีวิต ลีลาทำนองขึ้นลงตามกลุ่มเสียงและจบทำนองตามจังหวะตก กลุ่มเสียงที่ใช้ ชลท ร่ม เพลงที่ 8 เพลงกัจปกา ใช้บรรเลงส่งท้ายหลังจากเสร็จพิธี แสดงความรักความอาลัยและหวังที่จะได้พบกันใหม่ ลีลาค่อนข้างช้า กลุ่มเสียงที่ใช้ ฟซล ดัร และชลท ร่ม

6 มงกั่วลจองได

ภาพที่ 2 ตัวอย่างเพลงมงกั่วลจองได คณะนาฏศิลป์เมืองสุรินทร์

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะทางดนตรี วิเคราะห์บทเพลงที่ใช้ในพิธีแซนการ ประเทศกัมพูชา พบว่าวงดนตรีที่ใช้เป็นวงการ์ มีเครื่องดนตรีประกอบ ปี่อ้อ 1 เล้า, ตรีฆแมร์ 1 คัน, กระจับปี 1 คัน, พิณน้ำเต้า 1 คัน, ตรีอู้ 1 คัน, โทน(สกล) 2 ใบ, จิ้ง 1 คู่, และนักร้อง การปรับเสียงเครื่องดนตรีไม่มีระดับเสียงที่แน่นอนแต่ใช้ปี่อ้อเป็นหลักในการเทียบเสียง บทเพลงที่สำคัญประกอบพิธีการ จำนวน 12 บทเพลง แต่ละบทมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียว ใช้บันไดเสียง 5 เสียง (Pentatonic Scale) ที่ใกล้เคียงกับ ฟา ไมเนอร์ (F minor) ระดับเสียงที่ต่ำสุด คือ เสียง ฟา และเสียงสูงสุดคือเสียง ฟา สูง มีการเคลื่อนที่ทำนองขึ้นลงตามบันไดเสียง ประดับและตกแต่งทำนองด้วยการเอื้อนเสียงของเครื่องดนตรีดำเนินทำนองและการขับร้อง มีการซ้ำทำนองและแปรทำนอง ใช้จังหวะฉิ่งสามชั้นและชั้นเดียว อัตรา จังหวะ 2/4 ความเร็วตั้งแต่ 60-100 จังหวะต่อนาที บทร้องใช้ภาษาเขมร

บทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบจำนวน 12 เพลงดังนี้ เพลงที่ 1 โหมโรง (Homrong) เป็นบรรเลงของวงการ์ในการไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาและครูบาอาจารย์ ใช้ลีลาจังหวะมีความช้าแบบสง่างาม ใช้เทคนิคการเอื้อนเสียงของตรีฆแมร์ ลีลาการบรรเลงค่อนข้างช้าให้รู้สึกถึงความเข้มขลังของทำนองเพลง การเคลื่อนที่ของเสียงในทำนองเพลงและระบบเสียงมีความใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) เพลงที่ 2 สมโปง ผกาจารย์ (Sompoung Phakajar) เป็นการบรรเลงเพื่อระลึกถึงคุณของพ่อแม่ ที่ การเคลื่อนที่ของเสียงในทำนองเพลงและระบบเสียงมีความใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) เช่นเดียวกับเพลงโหมโรง แต่การลงจบแบบสมบูรณ์ เพลงที่ 3 เจาเปริยม (Chaw Pream) ใช้บรรเลงประกอบขบวนแห่ขันหมากของฝ่ายเจ้าบ่าว ใช้ลีลาจังหวะช้าเท่ากับ

จังหวะเดินที่ไม่เร่งรีบจนเกินไป การเคลื่อนที่ของของเสียงในทำนองเพลงและระบบเสียงมีความใกล้เคียงกับบันไดเสียง ซอล ไมเนอร์ (G Minor Scale) การขึ้นและลงจบทำนองเพลงอย่างสมบูรณ์ เพลงที่ 4 เพลงไม่ทราบชื่อ บทเพลงนี้ใช้บรรเลงประกอบหลังจากขบวนเจ้าบ่าวมาถึงบริเวณบ้านเจ้าสาวแล้ว มีการตรวจสอบสิ่งของในขบวนขันหมาก ลีลาจังหวะเริ่มขยับความเร็วปานกลาง การเคลื่อนที่ของของเสียงในทำนองเพลงมีระดับลดลงแต่ยังคงอยู่ในกลุ่มบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) และลงจบทำนองเพลงอย่างสมบูรณ์ เพลงที่ 5 กองซอย (Kong Souy) ใช้บรรเลงประกอบการไหว้บรรพบุรุษ และญาติผู้ใหญ่ของทางฝ่ายเจ้าสาว ลีลาจังหวะช้าปานกลาง ลีลาทำนองใช้การเอื้อนเสียงของเครื่องสี การเคลื่อนที่ของของเสียงในทำนองเพลงและระบบเสียงมีความใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) การขึ้นเพลงใช้เสียงลำดับที่ 7 คือ เสียง มี แต่การลงจบแบบสมบูรณ์ เพลงที่ 6 โปกเบิก (Pok Perk) ใช้บรรเลงประกอบพิธีกินหมากพ่อแม่เจ้าสาวและพ่อแม่ของบ่าว รวมทั้งญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย ลีลาทำนองใช้การเอื้อนเสียงของเครื่องสี การเคลื่อนที่ของเสียงในทำนองเพลงมีความใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) เพลงที่ 7 เบกจาน (Bek Jan) เป็นบทเพลงที่ใช้บรรยายความรู้สึกของเจ้าสาวที่จะต้องออกไปสร้างครอบครัว ลีลาทำนองของเครื่องสีในเพลงนี้เน้นการเอื้อน ลักษณะทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่ใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) ลีลาจังหวะ มีการใช้โน้ตเสียงค้ำระหว่างท้องเพลงเพื่อแสดงอารมณ์ไม่แน่ใจในความรู้สึกของตนเอง เพลงที่ 8 พังโรเซียล เปียะโสริเยีย (Thngairosiel Preahsoriyea) ใช้ประกอบขั้นตอนของพิธีตัดผม “กั๊ดเซาะ” อันหมายความว่า การเริ่มชีวิตใหม่ โดยการขอพรจากเทวดาและสิ่งของมาเป็นเครื่องประกอบในการตัดผม เช่น กรรไกร กระຈก หวี ลีลาจังหวะค่อนข้างช้า ลีลาทำนองมีการเอื้อนเสียงบ้างเล็กน้อยลักษณะทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงที่ใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) เพลงที่ 9 เปียะทอง (Preahthaong) เป็นบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการล้างเท้าเจ้าบ่าวก่อนขึ้นบ้าน ลีลาจังหวะค่อนข้างกระชับ ลักษณะทำนองอยู่ในกลุ่ม 5 เสียงหลัก (Pentatonic scale) ที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับบันไดเสียง ซอล เมเจอร์ (G Major Scale) เนื่องด้วยจบเพลงที่เสียง ซอล โดยให้ความรู้สึกมีความสุขสดใสในทำนองเพลงและจบแบบสมบูรณ์ เพลงที่ 10 ออนเอย ซเรยออน (Orn Ery srey Orn) ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีจองโด การทำขวัญคู่บ่าวสาวเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตคู่ ลีลาจังหวะค่อนข้างกระชับ ลักษณะทำนองอยู่ในกลุ่ม 5 เสียงหลัก (Pentatonic scale) ที่มีลักษณะที่

ใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) ให้ความรู้สึกมีความสุขสดใสในทำนองเพลงการจบแบบไม่สมบูรณ์ เพลงที่ 11 บายคน (Baykhon) ใช้บรรเลงประกอบการผูกข้อมือนีบเนื่องจากพิธีจองโต โดยญาติผู้ใหญ่ทั้งของฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ลีลาของบทเพลงใช้จังหวะค่อนข้างกระชับ ลักษณะทำนองอยู่ในกลุ่ม 5 เสียงหลัก (Pentatonic scale) ที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับบันไดเสียง โด เมเจอร์ (C Major Scale) ให้ความรู้สึกมีความสุขสดใสในทำนองเพลง เพลงที่ 12 เสด็จเยี่ยง (Sadech Yang) เป็นบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการส่งตัวเจ้าบ่าว ลีลาจังหวะค่อนข้างช้า ลักษณะทำนองอยู่ในกลุ่ม 5 เสียงหลัก (Pentatonic scale) ที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับบันไดเสียง ฟา ไมเนอร์ (F Minor Scale) ในขั้นตอนนี้เจ้าบ่าวซึ่งเปรียบเป็นพระทองได้ตามนางนาคลงไปยังเมืองบาดาล โดยเจ้าบ่าวเดินตามหลังเจ้าสาว และมีมือถือชายสไบเดินตามเจ้าสาวเข้าหอนอนเป็นอันเสร็จพิธี

ภาพที่ 3 วงเพลงการ ครุมนั้นแมน จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

1 Homrong ชรเบกษณง

Lento ♩ = 60

ทำนอง

ฉิ่ง

สกรวล

ภาพที่ 4 ตัวอย่างทำนองเพลงโหมโรงวงเพลงการ ครุมนั้นแมน

จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ดนตรีในพิธีแซนการ ระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา พบว่าเครื่องดนตรีที่ใช้มีลักษณะใกล้เคียงกัน 3 ประการ คือ 1) เครื่องดนตรี เช่น ป้ออ ตรัวกลางกับตรัวอู โทนกันตรึมของไทยกับสกลของกัมพูชา 2) ลักษณะทำนอง การตกแต่งและระดับทำนองด้วยวิธีการเอื้อนเสียงของเครื่องดนตรี การใช้บันไดเสียง 5 เสียง (Pentatonic Scale) ที่ใกล้เคียงกัน 3) วิธีการบรรเลง เนื่องจากวิธีการตั้งเสียงของเครื่องดนตรีนั้นมีระดับเสียงไม่แน่นอนเช่นกัน การใช้ภาษาในบทขับร้องเป็นภาษาเขมรท้องถิ่น ซึ่งบางคำมีการออกเสียงใกล้เคียงกันละมีความหมายเช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

ด้านลักษณะทางดนตรีในพิธีแซนการของสังคมวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทยจังหวัดสุรินทร์ มีเอกลักษณ์ทางเครื่องดนตรี ระบียบวิธีการบรรเลงที่สืบทอดอย่างเป็นแบบแผนมาแต่อดีต วงกันตรึม ช่วยสร้างบรรยากาศให้ครึกครื้นสนุกสนาน สร้างสุนทรีภาพในการบรรเลงประกอบพิธี มีบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบเกือบทุกขั้นตอน ในพิธีที่สำคัญบทขับร้องยังช่วยสั่งสอนและสอดแทรกคติความเชื่อที่ดีงามเพื่อการใช้ชีวิตคู่และการสร้างครอบครัวใหม่ของคู่บ่าวสาว

ด้านลักษณะทางดนตรีและบทเพลงในพิธีแซนการประเทศกัมพูชา นั้นพบว่ามีวงดนตรีที่ใช้ 2 ลักษณะ คือ วงการแบบโบราณ และวงการแบบสมัยใหม่ มีการปรับเปลี่ยนเครื่องดนตรีตามความนิยมของผู้ว่าจ้าง และเหตุผลหนึ่งที่วงการแบบโบราณนั้นน้อยลงเนื่องด้วยนักดนตรีที่บรรเลงได้นั้นมีจำนวนไม่มาก วงการแบบใหม่จึงเข้ามาแทนที่ ทุกขั้นตอนในพิธีมีบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบอย่างชัดเจน และถือว่าวงการเป็นสิ่งจำเป็นในพิธี

ด้านความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีแซนการนั้นพบว่า มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง ตั้งแต่ชื่อของพิธีที่พ้องกัน เครื่องดนตรีบางชิ้นที่มีลักษณะทางกายภาพและชื่อเรียกที่ใกล้เคียงกัน วิธีการบรรเลงมีลักษณะการเอื้อนเสียงในเครื่องที่ใกล้เคียง การใช้ภาษาในบทขับร้องเป็นภาษาเขมร นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือของเจ้าภาพผู้จัดงาน โดยใช้วงดนตรีที่มีคุณภาพหรือมีชื่อเสียงเป็นเครื่องบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมอีกด้วยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก กรมส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม โดยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำชี้แนะและปรึกษาโครงการวิจัยครั้งนี้คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปัญญกรชัย รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ขอรบขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ทางดนตรีวงกันตรึม นักดนตรีประเทศไทย คุณพ่อโมเชิต ดีสม คุณแม่สำรวม ดีสม(น้ำผึ้งเมืองสุรินทร์) อาจารย์ขวัญชัย เปล่งชัย และक्रमันแมน ซึ่งเป็นปราชญ์ผู้รู้และนักดนตรีวงเพลงการประเทศกัมพูชา ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตลอดจนบรรเลงเพลงการแบบโบราณตามแบบวัฒนธรรมเขมรให้ได้ศึกษาวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ขวัญชัย เปล่งชัย. (2561, 26 กุมภาพันธ์). บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย. สัมภาษณ์.

Plengchai, K. (2018, 26 February). Ban Dong Man, Ko Kho Subdistrict, Mueang District, Surin Province, Thailand. **Interview.** (in Thai)

โมเชิต ดีสม. (2560, 28 กุมภาพันธ์) บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย. สัมภาษณ์.

Deesom, K. (2017, 28 February). Ban Dong Man, Ko Kho Subdistrict, Mueang District, Surin Province, Thailand. **Interview.** (in Thai)

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, มนูญญา นาคสิงห์ทอง และจิรพร อินทรประพงค์. (2550). **การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในเขตพื้นที่อีสานใต้กับประเทศกัมพูชา: ผ่านเส้นทางช่องสง่างถึงจังหวัดเสียมเรียบ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Chaitawil, C., Naksingthong, M., & Intaraprapong, I. (2007). **Linking the routes of Khmer civilization tourism in the areas of lower Northeastern past of Thailand and Cambodia: passing the route of Sangam mountain pass to Siammarat province**. Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)

มันแมน (ม៉าส์เม็น). (2560, 31 ตุลาคม). คัมเจรียว ภูมิกนาจ๊ะ เซราะเสียมเรียบ กรี
องเสียมเรียบ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา. สัมภาษณ์.

Manman. (2017, 31 October) Ban Khumjariaw Phum Kanaja, Siem Reap Subdistrict,
Siem Reap District, Siem Reap Province Cambodia. **Interview.** (in Thai)

สุกรี เจริญสุข. (2530). **ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

Charoensuk, S. (1987). **Ethnomusicology**. Bangkok: Ruen Kaew Printing. (in Thai)

สุภางค์ จันทวานิช. (2546). “วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ”. ใน อุทัย ดุลยเกษม
(บรรณาธิการ), **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา** (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น:
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Chantawanit, S. (2003). "Data Collection Methods in Qualitative Research". In
Dulyakasem U. (Ed), **The qualitative research manual for development**
(4th ed.). Khonkaen: Research and Development Institute Khonkaen
University. (in Thai)

อัจฉรา ภาณุรัตน์, เครือจิต ศรีบุญนาท, และวิลาสินี ศรีนุเคราะห์. (2537). **แซนการ:
ประเพณีแต่งงานพื้นเมืองเขมรอีสานใต้**. สุรินทร์: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.

Panurat, A., Sribunnak, K., & Srinukroh, W. (1994). **Sankar: Wedding Ceremony of
Khmer Traditional in the areas lower northeastern part of Thailand**.
Surin: Cultural Center of Surin Province. (in Thai)